Mindaugas Grikpėdis,
Auksė Rusteikytė

Žvalgomieji tyrimai Vilniuje

Vilniaus mieste įgyvendinant požeminių konteinerių aikštelių įrengimo projektą, Vilniaus senamiesčio ir Naujamiesčio teritorijose 2020 m. atlikti žvalgomieji tyrimai. A. Goštauto g. 4, Pamėnkalnio g. 21 / Aukų gatvėje, A. Smetonos g. 8 ir Upės g. 6 ištirti 4 šurfai, iš viso 15,4 m^2 plotas. Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti saugoti LNM.

2019 m. A. Goštauto g. 4 ištyrus vieną šurfą, archeologiškai vertingo sluoksnio neaptikta (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 533). 2017 m. A. Goštauto, Vasario 16-osios, Šermukšnių ir A. Jakšto gatvių vidiniame kieme atidengtas XX a. II pusėje suformuotas archeologiškai nevertingas sluoksnis (*LIIR*, f. 1, b. 8696). 2017–2018 m. į V nuo 2020 m. tirto šurfo, Vasario 16-osios g. 1 atlikti detalieji tyrimai – sklypo V dalyje atidengtos XVIII–XIX a. medinio pastato pamato liekanos, XIX a. pradžios gamybinės paskirties krosnies liekanos, buvusio vienuolyno arkinių pamatų liekanos. Centrinėje sklypo dalyje atkastas fragmentiškai išlikęs 10–15 cm storio pirminis paviršius, kuriame rasta XIV a. IV ketvirčio lietuviška moneta, P dalyje rastos nuo XVI a. vidurio veikusios varguolių kapinės, R dalyje atidengta XIX a. kalkių duobė bei XVII a. pabaigoje pradėta naudoti šiukšlių duobė (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 411–414). Arčiausiai Pamėnkalnio g. 21 / Aukų gatvės 2020 m. tirto šurfo 2013 m. Pamėnkalnio gatvės elektros kabelio klojimo vietoje atlikti žvalgymai. Archeologiškai vertingo sluoksnio neaptikta, rasta tik pavienių XVII–XX a. radinių (*LIIR*, f. 1, b. 7135). 2020 m. tiriant A. Smetonos g. 8 aktualiausi buvo 2011 m. kasinėjimai, kai rastas stipriai apardytas 1,5–3,3 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio ankstyviausias horizontas datuotas XVI a. I puse (*ATL 2001 metais*, 2002, p. 188–189). Archeologiniai tyrimai arčiausiai Upės g. 6 tirto šurfo vykdyti 2018 m. Upės gatvės atkarpoje nuo Kalvarijų gatvės iki G. Baravyko gatvės. Tirtuose šurfuose fiksuoti XX a. sluoksniai (*LIIR*, f. 1, b. 8794).

1 pav. XVII a. būdingi radiniai, aptikti A. Goštauto g. 4 tirtame šurfe: 1 – buitinės keramikos šukės; 2 – plokštinio koklio fragmentas; 3 – Zigmanto Vazos 1620 m. dvidenaris. A. Rusteikytės nuotr.

Fig. 1. Finds characteristic of the 17th century that were discovered in the test pit excavated at A. Goštauto St. 4: 1 – sherds of household pottery; 2 – a panel stove tile fragment; 3 – a Sigismund III Vasa 1620 double denar.

A. Goštauto g. 4 po velėna ir dirvožemiu slūgsojo iki 1,6 m storio piltinės kilmės XIX–XX a. sluoksniai, gilėjantys Š kryptimi, link Neries. Po jais yra išlikęs iki 40 cm storio tamsiai pilkas XVII a. kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta buitinės keramikos, plokštinio koklio, puošto reljefiniu erelio atvaizdu ir dengto žalia glazūra, fragmentų, Zigmanto Vazos 1620 m. dvidenaris (1: 1, 2, 3 pav.) ir gyvulių kaulų. Sluoksnis stipriai žemėja Š kryptimi – centrinėje šurfo dalyje slūgso nuo 1,3 m gylio, o Š dalyje nuo 1,85 m gylio.

Pamėnkalnio g. 21 / Aukų gatvėje iki 0,9–1,1 m gylio slūgsojo piltiniai XX a. sluoksniai. Žemiau tirtas apie 60 cm storio piltinis sluoks-

2 pav. Pamėnkalnio g. 21 / Aukų gatvėje tirtame šurfe aptikti radiniai: 1 – lėkštės su antspaudu fragmentas; 2 – butelio su antspaudu fragmentas; 3 – skardinės segės ruošinys; 4 – XVII a. būdingos buitinės keramikos šukės; 5 – diržo sagtis; 6 – švininis šratas; 7 – bato pasagėlė; 8 – Kristinos Vazos Rygos šilingas (1632–1654 m.). A. Rusteikytės nuotr.

Fig. 2. Finds discovered in the test pit excavated at Pamėnkalnio St. 21/ on Aukų Street: 1 – a plate fragment with a stamp; 2 – a bottle fragment with a stamp; 3 – a blank for a tin button; 4 – sherds of household pottery characteristic of the 17th century; 5 – a belt buckle; 6 – a lead ball; 7 – a heel plate; 8 – a Christina Rīga shilling (1632–1654).

nis su XVII–XIX a. buitinės keramikos ir stiklo indų fragmentais, pavieniais gyvulių kaulais. Šiame sluoksnyje rasta lėkštės šukė su įspaustu Kuznecovo porceliano fabriko antspaudu, stiklinio indo fragmentas su antspaudu, kuriame yra neįskaitomas kirilicos užrašas, bei skardinės segės ruošinys (2: 1, 2, 3 pav.). Nuo 1,55 m gylio atidengtas 25–50 cm storio pilkas smėlingas sluoksnis su stambesnės frakcijos smėlio tarpsluoksniais, kuriame rasta nedaug XVII a. buitinės keramikos šukių, gyvulių kaulų. 1,75–1,8 m gylyje pasiektas 15–25 cm storio XVII a. kultūrinis sluoksnis su keramikos fragmentais (2: 4 pav.), gyvulių kaulais, degėsiais. Sluoksnyje taip pat rasta reljefiniais ornamentais dekoruota diržo sagtis, švininis šratas, geležinė bato pasagėlė ir Kristinos Vazos Rygos šilingas (1632–1654 m.) (2: 5, 6, 7, 8 pav.). Žemiau buvo apie 10–20 cm storio gelsvai pilkas smėlis, maišytas su pelenais, radinių jame neaptikta. Nuo 2,05–2,1 m gylio atidengtas pilko smėlingo grunto sluoksnelis – pirminis paviršius. Jame aptikta indo, dengto žalia glazūra, šukė. Įžemis – smėlis, pasiektas 2,1–2,5 m gylyje (3 pav.).

A. Smetonos g. 8 iki 1,15 m gylio slūgsojo piltinės kilmės XX a. II pusės sluoksniai. 1,15–1,3 m gylyje per visą šurfo plotą atidengtas smulkių akmenų (13x10, 9x7, 15x9, 5x3, 10x9, 23x14 cm ir panašaus dydžio) grindinys (4 pav.).

3 pav. Pamėnkalnio g. 21 / Aukų gatvėje tirto šurfo P sienelės stratigrafija. M. Grikpėdžio nuotr.

Fig. 3. The stratigraphy of the S wall of the test pit excavated at Pamėnkalnio St. 21/ on Aukų Street.

Atsižvelgiant į virš grindinio bei po grindiniu esančių sluoksnių chronologiją, jį galima skirti XIX a. II pusei – XX a. I pusei. 1938 m. Vilniaus miesto plane šioje vietoje vaizduojamas kiemas, iš visų pusių apribotas statinių. Tikėtina, jog aptiktas grindinys sietinas su minėtame plane vaizduojamo kiemo paviršiaus danga. Anksčiau, 1837 m. Vilniaus miesto plane, šioje vietoje vaizduojama neužstatyta žalioji zona. 1,4–2,2 m gylyje atidengtas piltinis, pilkas, birus, smėlingas sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais, gyvulių kaulais. Jame aptikta Lenkijos kongreso karalystės 1827 m. 3 grašių moneta (5: 1 pav.). Galiausiai 2,2–2,75 m gylyje tirtas rusvas molingas sluoksnis su plytų trupiniais ir pavienėmis smulkiomis XVII a. būdingos keramikos šukėmis (5:2 pav.), gyvulių kaulais. Po šiuo sluoksniu pasiektas įžemis – gelsvas molis.

Upės g. 6 fiksuoti archeologiškai nevertingi piltinės kilmės sluoksniai su XIX–XX a. radiniais. Įžemis – geltonas smėlis, pasiektas 2,45 m gylyje.

4 pav. A. Smetonos g. 8 tirtame šurfe aptiktas grindinys iš PR. M. Grikpėdžio nuotr.

Fig. 4. The paving discovered in the test pit excavated at A. Smetonos St. 8, as seen from the SE.

5 pav. A. Smetonos g. 8 tirtame šurfe aptikti radiniai: 1 – Lenkijos kongreso karalystės 1827 m. 3 grašių moneta; 2 – XVII a. sluoksnyje rastos keramikos šukės. A. Rusteikytės nuotr.

Fig. 5. Finds discovered in the test pit excavated at A. Smetonos St. 8: 1 – a Congress Poland 1827 3-groat coin; 2 – potsherds discovered in the 17th-century layer.

The Field Evaluation in Vilnius

Archaeological investigations were conducted at the installation sites of underground containers. At a depth from 1.3–1.85 to 1.95–2.4 m at A. Goštauto St. 4 lay a 40 cm thick, 17th-century cultural layer, which yielded 17th-century finds: sherds of household pottery and structural ceramics, a Sigismund III Vasa 1620 double denar (Figs. 1:1, 2, 3), and animal bones, from a depth of 0.9–1.1 m at Pamėnkalnio St. 21/ on Aukų Street a 60 cm thick layer containing 17th–19th-century finds (Figs. 2:1, 2, 3) and from a depth of 1.55 a 55–95 cm thick cultural layer containing ceramics characteristic

of that period (Fig. 2:4) together with a relief decorated belt buckle, a lead ball, an iron heel plate, and a Christine Rīga shilling (1632–1654) (Figs. 2:5, 6, 7, 8). Sterile soil was reached at a depth of 2.1–2.5 m (Fig. 3). From a depth of 1.15 m at A. Smetonos St. 8 lay second half of the 19th – first half of the 20th-century stone paving (Fig. 4) atop a fill layer containing 17th–19th-century finds and an 1827 3-groat coin (Fig. 5:1) and from a depth of 2.2–2.75 m a 17th-century cultural layer with potsherds characteristic of that period (Fig. 5:2) and animal bones. A 2.45 m thick fill layer with 19th–20th-century finds was discovered at Upės St. 6.

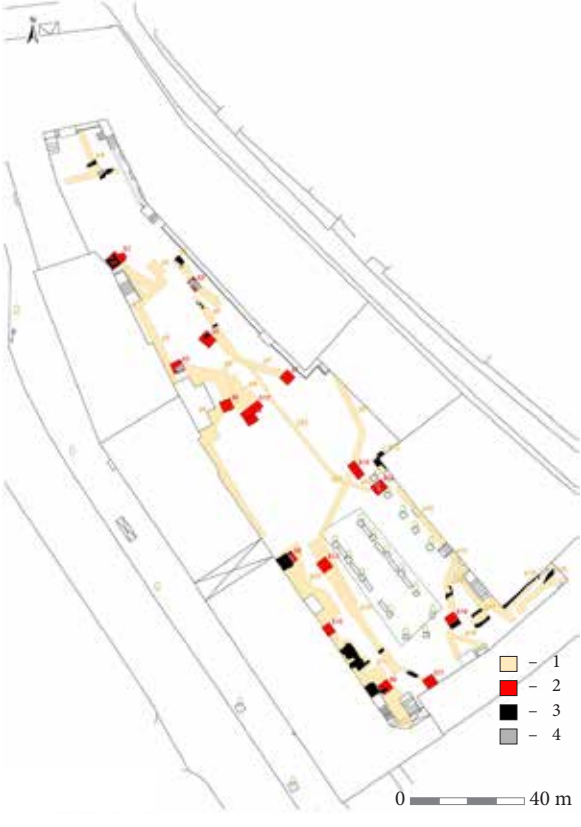

1 pav. Tyrimų vietos suvestinis planas: 1 – 2020 m. žvalgyti ir tirti plotai; 2 – 2020 m. tirti šurfai; 3 – mūras; 4 – grindinys. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Synoptic plan of the investigation site: 1 – areas surveyed and excavated in 2020; 2 – 2020 test pits; 3 – masonry wall; 4 – paving.

Darius Kontrimas

Tyrimai Trakų gatvėje 1

2020 m. Vilniaus miesto gynybinės sienos atkarpos tarp Trakų–Rūdninkų vartų Š dalies liekanų, Juozapo Tiškevičiaus rūmų ir kitų pastatų komplekso (UK 44178) teritorijose, Trakų g. 1 vidiniame kieme, suprojektuotų naujų inžinerinių tinklų vietose atlikti archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirta 16 šurfų (71,65 m²) ir žvalgytas 476 m² plotas – 22 plotai (1 pav.). Anksčiau archeologiniai tyrimai Trakų g. 1 vidiniame kieme vykdyti 2013 (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 521), 2016 (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 501–503) ir 2018 m. (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 453–456).

Istorinių žinių apie tiriamą vietą nėra daug. 1503–1522 m. centrinę Vilniaus miesto dalį apjuosus mūrine gynybine siena su vartais, tirtas sklypas atsidūrė vidinėje gynybinės sienos pusėje. XVI a. – XVII a. I pusėje gynybinės sienos vidiniame perimetre, taip pat dabartiniame Vilniaus senamiesčio 29 kvartale būta gynybiniais tikslais neužstatytos zonos – pravažiavimo kelio. XIX a. pradžioje gynybinė siena beveik visiškai nugriauta. Tikėtina, kad gynybinės sienos liekanų yra išlikę pastatų komplekso Pylimo g. 26 / Trakų g. 1 pastatų (Pylimo) gatvės fasaduose ar fasadų sienoms gynybinės sienos liekanos panaudotos kaip pamatai. Vilniaus praeitį tyrinėjęs Marjanas Moreliovskis nurodo, kad sienos atkarpoje tarp Trakų ir Rūdninkų vartų, posūkių vietose yra buvę 2 apvalūs bokštai. Jie esą parodyti XVIII a. Use-